
Hazlitt i Keats

per *Marià Manent*

Va ser Josep Carner el primer que em va parlar de Hazlitt i em recomanà la seva lectura. Llavors jo tenia poc més de vint anys. Vaig apressar-me a comprar un dels seus llibres més característics: *The Spirit of the Age*, i em van impressionar especialment els assaigs sobre Wordsworth i Coleridge. L'estil de Hazlitt és segur, tallant i sovint imatjat. De vegades trobem massa extremes certes afirmacions seves, com quan atribueix tot el mèrit de Wordsworth al fet de ser «una pura emanació de l'Èsperit de l'Època». I el crític afegeix: «Si hagués viscut en qualsevol altre període del món, mai no hauríem sentit parlar d'ell.» No sembla just que l'exaltació d'aquesta coincidència negui el geni poètic de l'autor de *The Prelude*, la seva qualitat intrínseca, la possibilitat de brillar en un altre període literari. Hazlitt mitifica les característiques fonamentals d'un període, com si un demiürg anés distribuint els seus dons als poetes, pensadors i artistes, donant-los una tonalitat conjunta. També Spengler comentà aquesta analogia d'estil en les diverses activitats d'una època, siguin filosofia o matemàtiques, física o arquitectura. Però sembla que el geni individual no ha de negar-se fins al punt de fer-ne un simple reflex d'un moment determinat de la història, al qual, per altra banda, el crític atribueix una excessiva uniformitat. El Romanticisme anglès, per exemple, té molts caires. Les diferències entre Wordsworth i Keats o entre Byron i Shelley en són la prova.

Poc després d'aquesta desqualificació prèvia de Wordsworth, Hazlitt descriu emocionadament la qualitat d'una obra poètica que es caracteritzà per la seva atenció a la natura i a les coses humils: «No hi ha cap imatge, per insignificant que sigui —diu—, que d'una manera o altra no s'obri camí vers el seu cor, cap so que no li evoqui el record d'altres anys:

A ell la flor més lleu que respira pot dar
sovint uns pensaments massa pregons perquè li vinguin llàgrimes.

La margarida se'l mira amb un ull guspirejant, com si fos una antiga coneixença; el cucut el volta amb inefables sons de la seva adolescència; un niu de passerells el sobresalta amb una delícia pròpia d'un minyonet; un arç vell i marcit és sospesat amb tot un feix de recordances; una capa grisà, vista en algun salvatge bruguera, esquinçada pel vent i amarada de pluja, després es torna per a ell un objecte de la imaginació; fins els líquens de la roca tenen vida i ésser en els seus pensaments.»

Hazlitt és, doncs, contradictori, però penso que pot posar-se al costat dels crítics literaris més il·lustres del segle passat i també de la nostra època. Trobo que el seu estil no ha envellit gens. Em sembla un crític tan gran com De Sanctis, Vossler, Thibaudet o Edmund Wilson. Potser havia estat una mica oblidat. Un professor de la Universitat de Princeton, David Bromwich, el posà d'actualitat en un voluminós estudi: *Hazlitt: The Mind of a Critic*, un llibre de 450 pàgines, publicat el 1983 per l'Oxford University Press. Un dels seus capítols més interessants és el que examina les relacions entre el pensament de Hazlitt i la poesia i la poètica de Keats.

El «sublim egotístic»

Aquest tema, tractat sovint en els comentaris que fa Bromwich sobre Keats, ja s'analitza en un dels primers capítols del llibre. És un tema complex, difícil. Obliga Hazlitt a parlar de Rousseau, del seu excessiu egotisme, que omplia de Rousseau tots els objectes i hauria omplert l'Univers amb la més petita de les coses que interessaven el gran pre-romàntic. Així, l'esperit de Wordsworth s'implica massa, segons Hazlitt, en les seves evocacions de la natura i en desdibuixa els contorns: «...les seves descripcions dels paisatges no arriben a l'ull nu mitjançant formes i circumstàncies, sinó que cada objecte és vist a través d'innombrables records, és revestit amb la boirina de la imaginació com amb un vapor guspirejant, té la brillantor ombrívola d'un somnieig. L'objecte és perdut en el sentiment, com el so en la multiplicació dels ecos».

Aquesta centralitat del poeta era una de les posicions que repudiava Keats. I allò que més el repellia en la poesia de Wordsworth era de veure's empès «a una certa filosofia engendrada en els capricis d'un egotista». Odiava «la poesia que té sobre nosaltres un designi palpable». Ja és sabut que un irreprimitible impuls íntim feia que Keats s'identifiqués amb les coses o els éssers: amb el pardal que picotejava vora la seva finestra o el gra de blat podrint-se sota la pluja. Hazlitt i Keats coincidien en l'elogi d'aquesta manca de personalitat que és pròpia del poeta. En una conferència —«Sobre la poesia en general»—, Hazlitt afirmà que el poeta dramàtic té un marc per a les seves energies imaginatives que és negat al poeta líric. Bromwich cita només tangencialment en el seu substanciós estudi una de les pàgines més brillants de Hazlitt, que trobem en l'assaig sobre Milton i Shakespeare, inclòs en *Lectures on the English Poets* (1818), on analitza la genial impersonalitat de Shakespeare, el seu do de fondre's amb els personatges més diferents, més oposats, i de reflectir la diversitat de les èpoques. «La colpidora peculiaritat de la ment de Shakespeare —diu— era la seva qualitat genèrica, la seva capacitat de comunicació amb totes les altres

ments... Talment, que contenia un univers de pensament i de sentiment dintre seu, i no tenia cap peculiar inclinació ni cap excel·lència més exclusiva que una altra. Era justament com qualsevol altre home, però era com la totalitat dels altres homes. En si mateix no era res, però era tot allò que els altres eren o el que podrien esdevenir. No solament tenia en si els gèrmens de cada facultat i sentiment, sinó que podia seguir-los d'una manera anticipada, intuïtivament, en totes les seves concebibles ramificacions, a través de qualsevol canvi de fortuna o conflicte de passió o girada de pensament. Tenia "una ment que reflectia totes les èpoques" i també la present: tota la gent que ha viscut és allí. El seu geni brillava igualment sobre el mal i sobre el bé, en el prudent i el foll, en el monarca i el mendicant: "Tots els racons de la terra, reis, reines i estats, donzelles i matrones i els mateixos secrets de la tomba a penes s'amaguen a la seva mirada escrutadora." Era com el geni de la humanitat, es canviava a plaer amb qualsevol de nosaltres i jugava amb els nostres propòsits com amb els seus. Girava el planeta per divertiment i vigilava les generacions dels homes, i els individus quan passaven, amb les seves distintes dèries, passions, follies, vicis, virtuts, accions i motius, tant els que sabien com els que no sabien, o que no volien reconèixer. Els somnis de la infantesa, els deliris de la desesperació eren les joguines de la seva fantasia. Éssers aeris estaven amatents a la seva crida i acudien quan ell els ho demanava. Inofensives fades "el saludaven amb el cap i li feien reverències", i la bruixa nocturna cavalcava el vent a la comanda "del seu art tan poderós". El món dels esperits era obert per a ell com el món dels homes i les dones reals, i hi ha la mateixa realitat en el dibuix que fa de l'un i de l'altre; perquè si un pogués suposar que existeixen els personatges preternaturals que descriu, parlarien, sentirien i obrarien tal com ell els ho fa fer. No havia sinó de pensar en una cosa determinada per convertir-se en aquella mateixa cosa, amb totes les circumstàncies que li pertanyien.»

És òbvia la similitud d'aquesta darrera frase de Hazlitt amb el concepte, una mica obscur, de «capacitat negativa» que encunyà Keats per definir la impersonalitat del poeta, la seva possibilitat d'encarnar els éssers i les coses. Aquest do, ja ho hem vist en la dita de Hazlitt, era especialment assequible al poeta dramàtic. Keats assajà marginalment la literatura dramàtica, però era sobretot un poeta líric. En les seves creacions havia d'implicar-se un ingredient de subjectivitat; no seria, és clar, l'egotisme que Hazlitt i Keats repudiaven, però la personalitat, les inquietuds, les passions del poeta traspuarien forçosament en la seva obra.

Un rencontre fructífer

Els punts de coincidència entre Hazlitt i Keats eren nombrosos, i n'he assenyalat alguns. Segons Bromwich, el que Keats trobà més útil en les teories de Hazlitt fou la crítica del predomini del «jo» en la poesia que era llavors moderna. Keats s'havia embadalit, essent molt jove, davant la poesia de Byron, a qui dedicà un fervorós sonet. També una part de l'obra de Wordsworth li agradava, però Hazlitt decantà cap a Shakespeare l'admiració de Keats, l'admiració d'aquella facultat que Hazlitt anomenà simplement «simpatia». Bromwich ens recorda que alguns crítics anglesos l'han anomenada *empathy*, traduïnt l'alemany *Einfühlung*, i defineix aquest concepte com «el procés pel qual una ment és projectada en el seu objecte, talment que sembla produir-se una transferència de qualitats».

Bromwich considera que la influència de Hazlitt fou per a Keats un do precíós i afirma que cap altre entre poeta i crític no ha estat tan afortunat per a la literatura. Faltava a Keats —diu— «un profund passat», que Hazlitt va donar-li. Gràcies al crític, Keats pogué un dia escriure, en una carta al seu amic Haydon: «Shakespeare ens basta.» Es van trobar per primera vegada pel gener del 1818, i el desembre d'aquell mateix any el poeta s'atreví a visitar Hazlitt. El 27 d'abril havia escrit a Reynolds anunciant-li que es preparava per demanar a Hazlitt, passat un any, «el millor camí metafísic que podria seguir». Se sentia tan compenetrat amb les idees de Hazlitt, que, en una carta del 1819, adreçada per Keats al seu germà George i a la seva cunyada Georgina, copiava alguns passatges de la prosa del crític i els posava al costat de textos propis. Hazlitt semblava al poeta —comenta Bromwich— gairebé l'encarnació de la idea moderna del geni. Un comentari del crític sobre un personatge de Godwin, anomenat St. Leon, troba ressò, en opinió de Bromwich, en uns versos de «La caiguda d'Hipèrion». Parlant de la tremenda solitud d'aquell personatge, escriu Hazlitt: «La seva és la solitud de l'ànima, no la dels boscos, els arbres o les muntanyes, sinó el desert de la societat, l'erm de l'oblit del cor. La seva existència és purament intel·lectual i resulta, per tant, intolerable a qui hagi sentit l'encís de l'afecte o l'angoixa del desconhort.» Els versos sobre Hipèrion fan així:

...Ets cosa que somnia,
 febre de tu mateix... Pensa en la terra:
 quin goig, quina esperança té per tu?
 Quin recés? Un estatge tot ésser posseeix,
 té el solitari dies d'alegria i de pena,
 sigui sublim o humil la seva tasca,
 la pena sola i sol el goig, ben clars:
 només el que somnia emmetzina els seus dies
 i més que els seus pecats mereixen és sofrent.

L'admiració que sentia Hazlitt pel jove poeta no era, però, tan absoluta com la que sentia Keats pel crític. Segons Bromwich, Hazlitt reconegué Keats «com una força independent, que posseïa les tonalitats del geni i com un aliat contra la colla dels crítics oficials i els poetes de la Cort». El cità com a pedra de toc de la nota original en poesia després de Wordsworth. Esmentà «La vigília de Santa Agnès» pel plaer de «les seves riques bel·leses i pregones obscuritats». En el seu llibre *Journey through France and Italy*, cita un vers de l'«Oda a un rossinyol», un vers escrit feia només cinc anys, «com si tothom que es tingués per lector entès el conegués», comenta Bromwich. Però Hazlitt, en l'assaig *On Effeminacy of Character*, escriu un veredict francament negatiu sobre «Endimió», un comentari que es podria posar entre els passatges menys reflexius, menys madurats del gran crític. «No puc deixar de pensar —diu— que la mancança en els poemes del senyor Keats és una deficiència en energia masculina d'estil. Tenia bel·lesa, tendresa, delicadesa en un grau poc comú, però hi havia una manca de força i de substància. El seu Endimió és una molt deliciosa descripció de les il·lusions d'una imaginació jove, inclinada als somnis aeris... Tenim flors, núvols, arcs de Sant Martí, clars de lluna, tot de sons i olors dolços, i orèades i dríades voletejant a la vora, però no hi ha en el poema res de tangible, no tenia res de l'esperit dur ni de les rígides formes de l'Antiguitat. Pintà els seus propis pensaments i caràcter, i no es transportà a les èpoques fabuloses o heroiques. Hi ha

una falta d'acció o de caràcter i, fins ara, d'imaginació... Veiem en ell la joventesa més que l'homenia de la poesia.» Qui llegeixi en «Endimió» l'himne que el chor adreça a Pan veurà de seguida la inexactitud d'aquest aspre judici. «Però sospito —diu Bromwich— que va escriure aquest text abans d'examinar a fons el volum del 1820, amb "Hipèrion" i les odes.»

MARIÀ MANENT